

Asia: VN/16552/2022

Arviomuistio lautamiesten valintatavasta

Lausunnonantajan lausunto

1. Pitäisikö lautamiesten valintatapaa muuttaa nykyisestä? Miksi?

Kuten arviomuistiossa on todettu, nykyinen lautamiesten valintatapa on ongelmallinen tuomioistuimen riippumattomuuden kannalta katsoen. Valintatapaa tulee siten muuttaa niin, että se täyttää tuomioistuinten riippumattomuudelle asetetut vaatimukset ja myös lisää kansalaisten luottamusta tuomioistuinten toimintaan.

2. Jos lautamiesten valintatapaa muutetaan, kenen pitäisi nimetä lautamiesehdokkaat? Miksi?

Lautamiesehdokkaiden nimeäminen tulisi säätää kunkin käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvien kuntien tehtäväksi esimerkiksi siten, että kukin kunta nimeäisi käräjäoikeuden tai tuomioistuinviraston vahvistaman määrän lautamiesehdokkaita tehtävään ilmoittautuneiden henkilöiden joukosta.

Tehtävän antaminen joko käräjä- tai hovioikeudelle taikka tuomioistuinvirastolle lisäisi niiden hallinnollista valmistelutaakkaa paljon, että ne eivät voisi täyttää tehtävää asianmukaisesti ilman merkittäviä lisäresursseja.

3. Pitäisikö lautamiesten mahdollinen rikostausta selvittää ennen kuin heidät voitaisiin nimittää tehtäväänsä? Jos, niin kenen pitäisi tällainen selvitys tehdä?

Lautamiesehdokkaiden rikostaustan selvittäminen ennen nimityspäätöksen tekemistä on tarpeen, koska aiemmat rikostuomiot tulee ottaa huomioon lautamiesten kelpoisuusvaatimukseen kuuluvaa sopivuutta arvioitaessa. Soveltuvuuden arvioiminen muulla tavoin ei ole mahdollista ja tarkoituksenmukaista.

Lautamiesten soveltuvuus tehtävään tulisi selvittää ja arvioida lähtökohtaisesti jo lautamiesehdokkaita nimettäessä. Tehtävä kuuluisi siten luontevasti lautamiesehdokkaiden nimeäjälle. Koska kunkin asetetun ehdokkaan soveltuvuus lautamiehen tehtävään tulee

arvioitavaksi lopullista valintaa tehtäessä, vastuu riittävän selvityksen hankkimisesta kuuluu viimekädessä valintapäätöksen tekijälle.

4. Jos lautamiesehdokkaita olisi enemmän kuin lautamiespaikkoja, kenen pitäisi valita lautamiehet asetettujen ehdokkaiden joukosta? Miten valinnan pitäisi tapahtua?

Tehtävä tulisi antaa kullekin käräjäoikeudelle tai nimityslautakunnalle, johon kuuluisi käräjäoikeuden laamanni, 2 – 3 virkatuomaria sekä 2 – 3 kuntien valitsemaa henkilöä niin, että lautakunnassa olisi aina tuomarienemmistö.

Nimitysmenettelyn tulisi alkaa aina nimitysehdotuksesta mahdollisesti tehtyjen muistutusten ratkaisemisella sekä soveltumattomien tai muutoin kelpoisuutta vailla olevien ehdokkaiden karsinnalla. Kun kelpoisuusvaatimukset täyttävät ehdokkaat on saatu selvitettyä, lopullinen valinta tulisi tehdä arpomalla. Muistutuksista, karsinnasta ja arpomisesta tulisi laatia asianmukainen päätös perusteineen.

5. Jos lautamiesten valintapaa muutetaan, kenen pitäisi nimittää lautamiehet? Miksi?

Käräjäoikeuden tai erillisen lautakunnan, kuten edellisessä kohdassa on todettu.

Tuomioistuimen tai tuomarienemmistöisen lautakunnan tekemä nimityspäätös on tuomioistuinten ulkoisen riippumattomuuden kannalta arvioituna parempi kuin poliittisen toimielimien tekemä nimityspäätös.

6. Muita kommentteja arviomuistiosta?

Arviomuistiossa on todettu, että lautamiesjärjestelmä lisää kansalaisten luottamusta tuomioistuimiin. Tämän vuoksi aiemmissa lautamiesjärjestelmää koskevissa uudistuksissa on katsottu, ettei lautamiesjärjestelmää ole tarpeen lakkauttaa kokonaan. Koska johtopäätös on perustunut 2000-luvun alussa eli yli 20 vuotta sitten tehtyihin tutkimuksiin, voidaan kysyä perustellusti, onko lautamiesjärjestelmän merkitys tällä hetkellä vastaava. Asia pitäisi siten tutkia uudelleen, ja sen jälkeen arvioida, onko lautamiesjärjestelmän ylläpito enää perusteltua.

Käräjäoikeuksissa käsiteltävien rikosasioiden kokonaiskustannukset todennäköisesti kasvaisivat, jos lautamiesjärjestelmä lakkautettaisiin ja nykyisin lautamieskokoonpanossa käsiteltäviä asioita siirtyisi käsiteltäväksi kolmen tuomarin kokoonpanossa.

Presidentti Jyrki Kiviniemi

Ålander Tuula
Rovaniemen hovioikeus